

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Kwidzyn / Pomorze / Prusy

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Historischer Verein für den Regierungsbezirk (Muzeum Towarzystwa Historycznego w Kwidzynie)

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Zbiory muzealne instytucji

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Daty działalności / zakres czasowy:

założone w 1876 roku

Dostępność

ograniczona

Typ relacji instytucji wobec pamięci

komemoratywna

Rodzaj pamięci

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
--	---------	---------

ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmin a/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Zamek w Kwidzynie(Oddział Muzeum Zamkowego w Malborku) ul. Katedralna 1, 82-500 Kwidzyn	Gmach kasyna, Grün Strasse (obecnie ul. Piłsudskiego) kamienica Hintza na rogu ul. Malborskiej i Pańskiej <i>1926: Flottwellplatz, Landschaftsgebäude (siedziba Zachodniopruskiego Ziemstwa Kredytowego, obecnie Sąd Rejonowy)</i>
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	tel.: + 48 55 646 37 97	
GODZINY OTWARCIA	sezon letni (1.05 - 30.09) 9-17 sezon zimowy (1.10- 30.04) 9-15	<i>1926: soboty, niedziele 11-13, wstęp darmowy</i>
DYREKTORZY		
ZARZĄDCA		
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadopt owany)	zaadaptowany dawny zamek kapituły pomezkańskiej	zaadaptowany

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

--

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Zgłębiać historię regionu. Towarzystwo pragnęło wzbudzić żywe zainteresowanie historią oraz starożytnościami u jak największej liczby odbiorców.

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

--

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Towarzystwo Historyczne Regencji Kwidzińskiej - powołane do życia w 1876 roku. Miało zajmować się historią regionu i gromadzeniem pamiątek historycznych z nim związanych. Towarzystwo pragnęło stworzyć muzeum, w którym obiekty byłyby eksponowane.

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

George von Hirschfeld - Przewodniczący Zarządu Towarzystwa w latach 1876-1881, radca regencji i archeolog amator. Redagował periodyki, publikował prace o pradziejach Prus.

Waldemar Heym - niemiecki archeolog, nauczyciel i muzealnik, w latach 1926-1945 kierownik Heimatmuseum „Westpreußen” in Marienwerder

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Towarzystwo Historyczne Rejencji Kwidzyńskiej (Das Historisches Verein für den Regierungsbezirk Marienwerder) - założone 9 stycznia 1876 roku Motorem pracy instytucji była działalność naukowa i popularyzatorska. Towarzystwo zajmowało się wydawaniem pisma *Zeitschrift des Historischen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder*". Statutowym celem Towarzystwa było utworzenie muzeum, biblioteki oraz archiwum. Zajmowało się również prowadzeniem badań archeologicznych.

Kalendarium (historia instytucji)

1876, 9 stycznia - założono Towarzystwo Historyczne Rejencji Kwidzyńskiej (Das Historisches Verein für den Regierungsbezirk Marienwerder)

1889 - pozyskanie okazów archeologicznych w wyniku prowadzonych prac

1924 - projekt utworzenia muzeum

1926, 4 czerwca - otwarcie muzeum

1944 - ewakuowanie części zbiorów muzealnych do Niemiec

1945 - przejęcie zbiorów przez polskie władze

W 1876 roku w Kwidzynie założone zostało okręgowe Towarzystwo Historyczne w Kwidzynie (Historischer Verein für den Regierungsbezirk), które od początku swojej działalności gromadzić zaczęło pamiątki historyczne. Jego siedzibą była kamienica Hintza na rogu ul. Malborskiej i Pańskiej, następnie w gmachu kasyna przy Grün Strasse (obecnie ul. Piłsudskiego).

Wśród gromadzonych przez Towarzystwo zbiorów znajdowały się m.in. kolekcja numizmatyczna, pieczęcie, mapy, nieliczne obrazy, które w większości stanowiły część gromadzonych przez Towarzystwo zbiorów archiwalnych i bibliotecznych. Szybko rosła także kolekcja okazów archeologicznych, m.in. dzięki działalności George’a von Hirschfelda radcy regencji i archeologa amatora, przewodniczącego Zarządu Towarzystwa w latach 1876-1881, a także dzięki prowadzonym w 1889 roku pracom wykopaliskowym.

Projektowane wówczas muzeum nie zostało zrealizowane.

Na początku lat dwudziestych przystąpiono do organizacji muzeum, które miało zostać otwarte w 1924 roku. Jego trzonem miała zostać kolekcja Towarzystwa, apelowano także o przekazywanie darów. Ostatecznie muzeum zostało otwarte w 1926 roku, dzięki staraniom niemieckiego archeologa, nauczyciela i muzealnika, a w latach 1926-1945 kierownik Heimatmuseum „Westpreußen” in Marienwerder Waldemara Heyma. Celem muzeum stało

się propagowanie dziejów kultury niemieckiej na terenie Prus Zachodnich, a także pobudzanie do współpracy gospodarczej, ekonomicznej i społecznej. Szczególne znaczenie dla kwidzyńskich zbiorów miały artefakty archeologiczne i badanie przeszłości regionu, co było zgodne z zainteresowaniami ówczesnego dyrektora instytucji,

Trudno ustalić w jakim stopniu kolekcja Towarzystwa była dostępna dla zwiedzających. Do początku XX w. na temat zbiorów pojawiały się krótkie informacje w wydawanym przez Towarzystwo czasopiśmie Zeitschrift des Historischen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder. W dwudziestoleciu międzywojennym Towarzystwo mieściło się w gmachu Zachodniopruskiego Ziemstwa Kredytowego (Landschaftsgebäude) przy Flottwellplatz (ob. ul. Słowiańska, budynek Sądu Rejonowego).

Kolekcja obejmowała wówczas m.in. zbiory archeologiczne i krajoznawcze związane z Prusami Zachodnimi, z obszaru dzisiejszych powiatów kwidzyńskiego, sztumskiego i suskiego. Źródłem eksponatów były m.in. badania archeologiczne prowadzone na terenie zamku w Kwidzynie, Bystrzycy, Podzamcza, Starego Targu i Starzykowa, a także dary mieszkańców i nabytki. Dzięki temu zgromadzono okazy z epoki lodowcowej, epoki kamienia łupanego, czasów Zakonu Krzyżackiego, a także przykłady obiektów reprezentujących kulturę chłopską XVIII i XIX wieku, obejmującą m.in. produkcję rzemieślniczą, piernikarstwo, garncarstwo, przemysł tekstylny i meblowy.

W 1944 roku część zbiorów wywieziono do Niemiec, pozostałe okazy zabezpieczono w okolicznych miejscowościach. W 1945 roku okazy te zostały przejęte przez polskie władze, a obecnie znajdują się w Muzeum w Kwidzynie.

Pierwsza wystawa muzealna została udostępniono w 1876 roku w dużej sali kasyna przy Grün Strasse (obecnie ul. Piłsudskiego). Pod koniec XIX wieku miejsce ekspozycji kolekcji Towarzystwa zmieniało się. Z gmachu klasycystycznego kasyna przeniesiono zbiory do kamienicy należącej do Juliusa Hintza, mieszczącej się na rogu Marienburger Strasse i Harren Strasse (dzisiaj ul. Braterstwa Narodów i ul. Słowiańskiej). Później trafiły one do pomieszczeń nowego ratusza na Rynku Starego Miasta. Kiedy przewodniczący Towarzystwa Georga von Hirschfelda opuścił miasto, władze Kwidzyna nie zezwoliły na dalsze przechowywanie zbiorów. Obiekty rozproszyły się po prywatnych pomieszczeniach, niektóre trafiły do kolekcjonerów, a część z nich została przekazana do Muzeum Prowincjonalnego w Gdańsku.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

W 1889 na zbiory Towarzystwa składały się z : 523 eksponatów archeologicznych, 50 map oraz planów oraz dużej kolekcji monet, zbiór ten tworzyły numizmaty starożytne, jaki te pochodzące z czasów nowożytnych. Wśród muzealiów znalazły się brązy celtyckie, biżuteria wykonana z brązu, koraliki ze szkła i bursztynu, groty włóczni, narzędzia kamienne, naczynia gliniane, militaria oraz kamienie młyńskie. Ponadto do kolekcji muzeum należało kilka obrazów z XVIII wieku.

zbiory archeologiczne i krajoznawcze związane z Prusami Zachodnimi, od epoki lodowcowej, epoki kamienia łupanego, czasów Zakonu Krzyżackiego, do kultury chłopskiej XVIII i XIX wieku, obejmującej m.in. produkcję rzemieślniczą, piernikarstwo, garncarstwo, przemysł tekstylny, meblowy.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

Strategia pozyskiwania zbiorów

prace archeologiczne, dary, zakupy

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

badania archeologiczne na terenie Starego Zameczku w Kwidzynie, Bystrzca, Podzamcza, Starego Targu i Starzykowa

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

1944 - ewakuacja części zbiorów do Niemiec

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Wystawy czasowe

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Zeitschrift des historischen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder - pismo wydawane od 1876 roku. Publikowano w nich teksty traktujące o historii, wymieniano obiekty będące w kolekcji Towarzystwa, zawierały również ich dokumentacja w postaci rysunków.

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

Zeitschrift des historischen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder, H.1, 1876.

Sylwia Kawska-Tatara, Negatywy dawnego Heimatmuseum Westpreussen in Marienwerder w zbiorach Muzeum w Kwidzynie [w:] Dagerotyp nr 15, Warszawa 2006, s. 55-67.

Stefan Kwiatkowski, Miejsce Kwidzyna w niemieckiej historiografii Prus Wschodnich i Zachodnich [w:] Dzieje historiografii Prus Wschodnich i Zachodnich do 1920 roku, Toruń 1989.

Alfons Lemański, Muzeum Regionalne w Kwidzynie. Historia, stan obecny, i potrzeby, [w:] Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, Prace Pomorzoznawcze, 10, nr 15, s. 407-435

Alfons Lemański, Muzeum kwidzyńskie. Wspomnienia, [w:] Zeszyty Kwidzyńskie, nr 4, 2001.

Marienwerder Westpreussen: Ein Führer durch die Stadt und Umgebung, Marienwerder: Wendt Groll, 1926, s. 61-62

Aleksandra Żórawska, Ponownie „odkryty” grób skrzynkowy z miejscowości Prusy (Jarantowice), powiat wąbrzeski, „Światowid” tom IV (XLV), fasc. B, 2002, s. 249-253

Zeitschrift des Historischen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder, 1924

Historia / Niemieckie Heimatmuseum Westpreussen, portal <http://zamek.kwidzyn.pl>

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Ciekawe cytaty

“Es wird aber gebeten zur Einrichtung des Museums freiwillige Spenden zu senden. Mit der Einrichtung des Museums wird im Laufe des Sommers gerechnet werden können”,
Zeitschrift des Historischen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder, 1924, s. 16

“Das "HeimatMuseum Westpreußen" zeigt an Bildern der Landschaft und Kulturresten der Menschheit - Funden, die aus dem südlichen Teile des Abstimmungsgebietes Westpreußen, z. T. auch noch aus dem Kulturlande stammen - das Werden der Landschaft unserer engeren Heimat in und nach der Eiszeit und die Entwicklung der Menschheit seit jenen Tagen bis zum Niedergang der heimischen Eigenart, die die stärker werdende Industrielisierung um die

Mitte des vorigen Jahrhunderts zur Folge hatte. Besonders gut vertreten ist Zeit der Besiedlung durch die Indogermanen, d. h. die jüngere Steinzeit und das letzten großen Germanenstroms - die Ordenszeit - durch Wassen. In die Bauernkultur des 18. und 19. Jahrhunderts, in letzt bereits ausgestorbene Zweige heimischen Gewerbes - Färberei, Töpferei, Pfefferkücherei, Verarbeitung des Flachses - in das Werden unserer Städte, besonders Marienwerders, gewährt es durch Möbel, Geräte, durch Bilder aus jenen vergangen Tagen einen guten Einbild” (Marienwerder Westpreussen, 1926: 61-62)

UWAGI:

--

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Katarzyna Sinoracka

Data sporządzenia karty:

29.05.2019

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

--

METADANE* (wypełnia redaktor/moderator portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA / LICENCJE	